

NY MUSIK

i samarbete med
Caroli församling

Att sväva på termiken

– orgelfavoriter i repris (3)

La Monte Young: *arabic numeral* (1960)

Howard Skempton: *Riding the Thermals* (1973)

Jürg Frey: *One Instrument, Series (3)* (1999)

Howard Skempton: *September Song* (1968)

Carlo Inderhees: *7 Stimmen*³ (2005)

Howard Skempton: *Piano Piece for Trevor Clarke* (1985)

Björn Nilsson – orgel

Lördag den 23 april 2022, kl.16.00

Caroli kyrka, Borås

La Monte Youngs (f.1935) *arabic numeral* (1960) har framförts så ofta i Ny Musik att närmare presentation torde vara överflödig: En bestämd händelse upprepas så många gånger som interpreten har bestämt i förväg.

Howard Skempton (f.1947) delade tidigare in sina kompositioner i kategorierna koraler, melodier och landskap. Styckena på dagens program är definitivt inga melodier, snarare en kombination av landskap och långsamma koraler. *September Song* (1968) – ett av tonsättarens allra tidigaste och radikalaste verk; tre tonhöjder som slumpberäknats till att klinga enskilt eller i par, ”as slowly and quietly as possible” – får nog sägas ha bildat mönster även för *Riding the Thermals* (1973) och *Piano Piece for Trevor Clarke* (1985).

Jürg Frey (f.1953) skriver: ”*One Instrument, Series (3)* (1999) hör till en grupp verk som skrevs för framförande i USA (därav den engelska titeln). Den grundläggande tanken bakom alla dessa stycken är att ett verk kan bestå av ett större antal delar, vilka alla kretsar kring en central tanke. I *One Instrument, Series (3)* finns det 21 sådana delar om tio minuter var. I varje del uppträder växelvis tretonsackord och enskilda toner, alla åtskilda av pauser. Så uppstår en långsam andning mellan klang och tystnad, ett växelspel mellan närvaro och frånvaro, vilket utbreder sig i tid och rum.”

Precis som La Monte Youngs monolitiska skapelser är de flesta av **Carlo Inderhees'** (f.1955) verk ett slags klangliga skulpturer i tiden, men till skillnad från hos Young är tiden inte vare sig ”enformig” eller oändlig. Den är avgränsad och inom dess gränser utspelar sig en med slumpens hjälp utarbetad struktur.

Vad vi hör i de flerstämmiga verken ger ofta intryck av att vara sammanvävda omloppsbanor. En ljudande mobil vars form och rörelse är förutbestämd, men vars färg skiftar från framförande till framförande. Det handlar om en uppenbart mekanisk musik, mekanisk men ändå djupt musisk. Här möts den kronologiska och den poetiska tiden.

Samtliga stycken i serien *Stimmen* är en timma långa och indelade i sammlagt 300 tolvsekundersperioder/takter, vilka i det lilla formatet är en exakt avbild av styckets makrostruktur. Om den första takten i en stämma består av exempelvis sex sekunders klang följt av sex sekunders tystnad, innebär det att stämman som helhet är aktiv under första halvtimmen, för att därefter pausera.

Alla stämmor i *Stimmen* följer således samma kompositionsprincip. Därmed är enhetlighet garanterad inte bara i de enskilda styckena utan också i serien som helhet.

Tonmaterialet utgår från notsystemets fem linjer och fyra mellanrum, sammanlagt alltså nio tonhöjder, av vilka två oktaveras som en följd av systemets uppbyggnad. Detta leder till att alla stämmor undantagslöst är diatoniska till sin karaktär och helt utspelar sig på de vita tangenterna. Däremot har tonsättaren inte föreskrivit klav, han anger inte ens vilka klaver, eller hur många, interpreten har att välja mellan. Ordningen på de nio tonhöjderna har bestämts med hjälp av slumpen. Den resulterande tonföljden, där varje tonhöjd dock ofta repeteras åtskilliga gånger, spelas igenom bara en gång i varje stämma. Även om det rytmiska samspelet mellan stämmorna alltså är fastlagt, är den melodiska/harmoniska progressionen det inte, eftersom valet av klaver överläts åt interpreten.

Tonsättaren lämnar inte heller några anvisningar om styckenas instrumentation. *7 Stimmen*³ – där 3:an anger att det är den tredje kompositionen för sju stämmor – kan således framföras av såväl sju röster/instrument (eller kanske t.o.m. grupper av röster/instrument) som av ett enda klaviaturinstrument.

En egenhet med *7 Stimmen*³ är att vi bara hör sex stämmor. Stämman fyra pauserar under hela stycket – uppenbarligen också det en av slumpens skördar. Stycket är tydligt tudelat. Efter en inledande paus sätter stämmorna 1, 2 och 3 in en efter en och bildar ett slags gles mobil som vrider sig mycket långsamt. Efter ytterligare en, något längre, paus hörs enbart de rytmiskt unisona stämmorna 5–7; återstoden består alltså uteslutande av ackord.

Efter avslutat arbete överläter tonsättaren åt slumpen att avgöra om en komposition skall offentliggöras eller ej, alltså om den över huvud taget skall få klanglig gestalt. Ett radikalare sätt att förhålla sig till lotteriet som konstnärlig beslutsfattare är svårt att föreställa sig. Vi tycks befinna oss vid musikens slut...

... eller kanske dess början?